ЗАВДАННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ ЕКОНОМІЧНІЙ ЗЛОЧИННОСТІ В УКРАЇНІ

КУТЕРГА Максим Володимирович - кандидат юридичних наук

УДК: 342.95 (477)
DOI: https://doi.org/10.71404/LAW.UA.2025.1.70

У статті наголошено на тому, що реалізація комплексу завдань, спрямованих на розбудову правоохоронних органів, дозволяє підтримувати професіоналізм, відповідальність і прозорість у діяльності останніх, забезпечувати їх необхідними кадровими, матеріально-технічними, інформаційними та іншими ресурсами в обсязі, достатньому для реагування на зростаючі масштаби і можливості злочинності.

Наголошено, що стратегічні (загальні завдання) покликані визначати та організаційно забезпечувати найбільш важливі напрями діяльності певного органу публічної влади, підприємства, установи чи організації з огляду на економічні, безпекові реалії, наявні та потенційно можливі виклики та загрози. Дані завдання також являють собою шляхи досягнення стратегічних цілей, визначених у чинних загальнодержавних стратегіях. Стратегічні завдання покликані забезпечити орієнтованість державної політики на захист економічних інтересів усього суспільства, підтримувати баланс між законодавчою, виконавчою і судовою гілками влади у процесі формування і реалізації державної політики, а також судового захисту порушених прав.

Розглянуто, що у процесі протидії економічній злочинності не меншої важливості набувають аналітичні завдання, адже економічні процеси характеризуються особливою організаційною складністю, використанням сучасних технологій задля створення злочинних схем, до яких у тому числі можуть бути залучені як суб'єкти господарювання, так і органи публічної влади. В основі багатьох аналітичних завдань протидії економічній злочинності лежить метод правоохоронної діяльності на основі розвідки (ILP).

Ключові слова: завдання, суб'єкти протидії економічній злочинності, стратегічні (загальні завдання), загальнодержавні стратегії, аналітичні завдання, Бюро економічної безпеки України.

Постановка проблеми

За допомогою системи завдань та функцій суб'єктів протидії економічній злочинності в Україні здійснюється комплексний регулюючий вплив на населення, який передбачає як превентивні, так і каральні заходи, спрямовані на те, щоб забезпечити максимальну прозорість і підзвітність економічної діяльності в державі, створити основу для здійснення внутрішнього і зовнішнього контролю за економічною діяльністю, її оцінювання та подальшого вдосконалення, щоб мінімізувати можливості вчинення будь-яких протиправних діянь, сформувати систему правових, організаційних, морально-етичних, безпекових (що особливо важливо в умовах воєнного стану) та інших координат у системі протидії злочинності.

Стан дослідження теми

Окремі проблемні аспекти як кримінологічного, так і адміністративно-правового характеру, пов'язані з протидією злочинності, досліджували такі науковці, як О. Ф. Андрійко, В. О. Антонов, О. М. Бан-

дурка, К. Л. Бугайчук, М. М. Бурбика, В. В. Галунько, О. П. Гетманець, О. М. Гончаренко, О. В. Джафарова, О. М. Музичук, В. Я. Настюк, Н. Р. Нижник, А. В. Рубан, О. Ю. Синявська, В. В. Сокуренко, С. Г. Стеценко, К. В. Тарасенко, В. І. Теремецький, А. О. Утенкова, І. М. Шопіна та ін. Втім, незважаючи на наявні фундаментальні наукові праці, питання завдань суб'єктів протидії економічній злочинності в Україні потребує додаткового наукового осмислення з урахуванням новітніх підходів до розуміння та класифікації відповідних завдань.

Мета і завдання дослідження

Мета статті полягає в тому, щоб проаналізувати окремі завдання суб'єктів протидії економічній злочинності в Україні. Для досягнення вказаної мети необхідно вирішити такі дослідницькі завдання: встановити сутність загальних або стратегічних завдань протидії економічній злочинності, розглянути відповідні положення загальнодержавних стратегічних документів; визначити сутність і зміст аналітичних завдань протидії економічній злочинності.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що автором вперше були комплексно розглянуті стратегічні та аналітичні завдання суб'єктів протидії економічній злочинності в Україні, визначено проблемні аспекти, пов'язані з ними.

Виклад основного матеріалу

Влучною є позиція О. О. Бригінця про те, що «саме завдання та функції характеризують адміністративно-правовий статус юридичної особи публічного права та їх структурних підрозділів, зокрема його цільовий компонент, до якого, відповідно до найбільш поширеного в науці підходу, зараховують принципи, цілі, завдання та функції органу державної влади» [1, с. 172].

Першою групою завдань, які будуть розглянуті у межах даного дослідження, є загальні або стратегічні завдання. Т. А. Шумейко, осмислюючи реалізацію державної політики у сфері обігу зброї, зазначає, що «загальні завдання адміністративно-правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні є наперед визначеними шляхами досягнення мети цього правового механізму, що є типовими (застосовуються в процесі досягнення мети різних адміністративно-правових механізмів) й створюють сприятливі умови для діяльності суб'єктів формування та реалізації державної політики, а також визначаючи критерії, зважаючи на які здійснюється контроль і нагляд за діяльністю вказаних суб'єктів. Соціально-правове значення зазначених завдань виявляється в тому, що всі вони лише в сукупності сприяють тому, щоби адміністративно-правовий механізм формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в Україні був: по-перше, органічною частиною правової системи України; по-друге, міг належним чином функціонувати, досягаючи мети створення та функціонування цього правового механізму. Особливого значення зазначені завдання набувають в контексті того, що вони уможливлюють також виконання комплексу спеціальних і особливих завдань досліджуваного адміністративно-правового механізму» [2, с. 96-97].

Стратегічні (загальні завдання) покликані визначати та організаційно забезпечувати найбільш важливі напрями діяльності певного органу публічної влади, підприємства, установи чи організації з огляду на економічні, безпекові реалії, наявні та потенційно можливі виклики та загрози. Дані завдання також являють собою шляхи досягнення стратегічних цілей, визначених у чинних загальнодержавних стратегіях.

Так, Національною економічною стратегією на період до 2030 року проголошено ряд стратегічних цілей у сфері протидії економічній злочинності, яким кореспондують шляхи їх досягнення (стратегічні завдання). Наприклад, за стратегічною ціллю 1 «Удосконалення правової системи для забезпечення ефективної системи стримувань і противаг, захисту демократичного ладу, реалізації верховенства права та прав і свобод людини» шляхами досягнення визначено «1. Удосконалення законодавства щодо нормативно-правових актів. 2. Створення ефективної системи гарантій та захисту права власності, інших прав і свобод. 3. Удоско-

налення системи стримувань і противаг між законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади» [3].

Слід також додати, що подібні стратегічні завдання покликані забезпечити орієнтованість державної політики на захист економічних інтересів усього суспільства, підтримувати баланс між законодавчою, виконавчою і судовою гілками влади у процесі формування і реалізації державної політики, а також судового захисту порушених прав.

Щодо інших стратегічних завдань, то за стратегічною ціллю 2 «Забезпечення справедливого правосуддя в Україні, що базується на верховенстві права, захисті прав і свобод людини, фізичних та юридичних осіб» Стратегією встановлено такі шляхи її реалізації (стратегічні завдання): «1. Усунення корупційних ризиків у судовій системі. 2. Запровадження електронних сервісів та електронного суду. 3. Удосконалення системи альтернативного розв'язання спорів. 4. Оптимізація строків розгляду судових справ. 5. Покращення якості судових рішень. 6. Запровадження довгострокової стратегії реформування системи правосуддя. 7. Внесення змін до нормативно-правових актів щодо функціонування у м. Києві міжнародного фінансового центру. 8. Покращення системи виконання судових рішень. 9. Забезпечення участі громадськості у судочинстві. 10. Реформування прокуратури» [3].

Дані завдання спрямовані на те, щоб гарантувати прозорість і неупередженість судового розгляду переважно за допомогою адміністративно-правових інструментів, діджиталізації роботи суду, чіткого бачення наявних проблем та розробки на основі цього бачення правових, економічних та соціальних гарантій забезпечення справедливого правосуддя в Україні.

За стратегічною ціллю 3 «Розбудова правоохоронних органів сучасного зразка, які захищають права і свободи людини, правопорядок і законність, інтереси суспільства і держави» до відповідних стратегічних завдань віднесено: «1. Реформування системи розслідування економічних злочинів. 2. Реформування правоохоронних органів. 3. Забезпечення розмежування повноважень. 4. Посилення громадського контролю за діяльністю правоохоронних органів. 5. Удосконалення регулювання інституту негласної діяльності та оперативно-розшукової діяльності. 6. Удосконалення кримінального та кримінально-процесуального законодавства України» [3].

У контексті аналізу даної категорії стратегічних завдань слід враховувати також наступні завдання, на доцільності яких наголошують окремі зарубіжні науковці: 1) зміцнення правової бази: уряди повинні забезпечити, щоб їхні правові бази належним чином визначали та криміналізували економічні злочини, передбачали суворі покарання, а також усували прогалини, які дозволяють правопорушникам залишатися безкарними; 2) удосконалення механізмів правозастосування: правоохоронні органи повинні бути забезпечені достатніми ресурсами, навчанням та незалежністю для ефективного розслідування та переслідування економічних злочинів. Співпраця та координація між різними установами також повинні заохочуватися для забезпечення ефективного правозастосування; 3) впровадження превентивних заходів: уряди повинні зосередитися на впровадженні превентивних заходів, таких як ініціативи щодо прозорості, кодекси поведінки та закони про захист викривачів. Ці заходи сприяють прозорості, підзвітності та етичній поведінці, тим самим зменшуючи можливості для економічних злочинів; 4) зміцнення міжнародної співпраці: Країни повинні активно брати участь у зусиллях міжнародного співробітництва, включаючи взаємну правову допомогу та договори про екстрадицію, для боротьби з транскордонними економічними злочинами. Посилена співпраця може сприяти обміну інформацією, поверненню активів та спільним розслідуванням; 5) сприяння культурі доброчесності: уряди повинні сприяти культурі доброчесності та етичної поведінки шляхом освіти, інформаційно-просвітницьких кампаній та просування таких цінностей, як прозорість, підзвітність та професіоналізм [4, с. 43].

Реалізація комплексу завдань, спрямованих на розбудову правоохоронних органів, дозволяє підтримувати професіоналізм,

відповідальність і прозорість у діяльності останніх, забезпечувати їх необхідними кадровими, матеріально-технічними, інформаційними та іншими ресурсами в обсязі, достатньому для реагування на зростаючі масштаби і можливості злочинності.

Так, стратегічні завдання протидії економічній злочинності дозволяють сформувати комплексне бачення найбільш важливих для держави пріоритетів розвитку, дотримуватися цих пріоритетів у процесі публічного управління, у тому числі на рівні державної політики підтримувати єдність і злагодженість з іншими сферами суспільних відносин (політичною, економічною, культурною, освітньою, науковою), що є дотичними до процесу протидії економічній злочинності.

У процесі протидії економічній злочинності не меншої важливості набувають аналітичні завдання, адже економічні процеси характеризуються особливою організаційною складністю, використанням сучасних технологій задля створення злочинних схем, до яких у тому числі можуть бути залучені як суб'єкти господарювання, так і органи публічної влади.

Аналітичні завдання особливо виразно знаходять своє втілення у процесі оцінювання ризиків у сфері економіки. Відповідно до Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки «на організаційно-підготовчому етапі комплексу заходів здійснюються заходи щодо: 1) розроблення запитальників з метою отримання інформації від учасників комплексу заходів, необхідної для його проведення; 2) збирання інформації щодо результатів діяльності учасників комплексу заходів у вигляді звітності з протидії кримінальним правопорушенням та запобігання загрозам економічній безпеці держави; 3) отримання аналітичних оглядів, довідок та відповідей на запитальники від учасників комплексу заходів; 4) здійснення моніторингу наукових досліджень та судових рішень у кримінальних провадженнях; 5) здійснення моніторингу громадської думки, зокрема шляхом проведення форумів, конференцій, семінарів, нарад, консультативних та експертних зустрічей, залучення вітчизняних і закордонних експертів (фахівців) з питань оцінювання ризиків у сфері економіки тощо. Під час виконання основного етапу комплексу заходів проводиться: 1) аналіз, узагальнення та уніфікація відомостей, отриманих від учасників комплексу заходів та з інших джерел інформації, визначених частиною четвертою статті 13 Закону України «Про Бюро економічної безпеки України»; 2) ідентифікація ризиків у сфері економіки, встановлення їх рівня та інших характеристик; 3) визначення причин та умов, які впливають на ризики у сфері економіки, прогнозування їх розвитку; 4) визначення потенційних або наявних наслідків для економіки держави; 5) аналіз результатів заходів, вжитих для мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки за результатами проведення попереднього комплексу заходів; 6) визначення можливих способів мінімізації та усунення ризиків у сфері економіки» [4].

В основі багатьох аналітичних завдань протидії економічній злочинності лежить метод правоохоронної діяльності на основі розвідки (ILP), що являє собою проактивний підхід до правоохоронної діяльності, який наголошує на використанні даних, аналізу та розвідувальних даних для запобігання кримінальним правопорушенням, а не просто реагування на інциденти після їх виникнення. Виникнувши у Великій Британії в 1990-х роках, ILP зосереджується на прогнозуванні злочинної діяльності шляхом оцінки різних факторів, включаючи дані про злочинність, оцінки загроз та закономірності поведінки правопорушників та потенційних жертв [5].

На органічному поєднанні різноманітних аналітичних завдань із протидії економічній злочинності базується діяльність Бюро економічної безпеки. Так, останнє позиціонує себе як «орган нового формату з правоохоронною функцією, одним із завдань якого є здійснення фінансової розвідки. У своїй діяльності БЕБ використовує нові підходи для упередження та розслідування економічних злочинів. Аналітика, яка базується на аналізі значних масивів інформаційних даних дає можливість виявляти, оцінювати ризики, визначати ступінь їх впливу на економіку, усувати причини їх по-

яви та напрацьовувати способи їх мінімізації у всіх сферах економіки. Саме розвідувальна аналітика направляє підрозділи, що займаються оперативною та слідчою діяльністю (ILP – модель). Необхідною умовою ефективності аналітичної складової є не лише використання державних баз даних, з якими БЕБ вже почала працювати, але й баз, які напрацьовані бізнесом. Саме декілька таких продуктів, які можуть стати корисними у використані аналітиками та детективами БЕБ, презентували представники компанії Інформаційно-аналітичного центру «ЛІГА». Це інформаційно-правова система, системи аналізу судових рішень, моніторингу, автоматизації даних, аналізу компаній тощо, які діють з використанням штучного інтелекту та аналітичних складових. Отримання інформації цими продуктами, аналіз діяльності компаній, в тому числі і ЗЕД здійснюється за рахунок використання OSINT» [6].

З огляду на це аналітичні завдання дозволяють опрацьовувати великі масиви інформації, виявляти за допомогою реєстрів та інформаційних баз підозрілі дії, фінансові операції, а також суб'єктів, які потенційно можуть бути задіяні в організації та реалізації окремих аспектів злочинної діяльності в економічній сфері.

Висновки

Таким чином, за допомогою системи завдань суб'єктів протидії економічній злочинності в Україні здійснюється комплексний регулюючий вплив на населення, який передбачає як превентивні, так і каральні заходи, спрямовані на те, щоб забезпечити максимальну прозорість і підзвітність економічної діяльності в державі, створити основу для здійснення внутрішнього і зовнішнього контролю за економічною діяльністю, її оцінювання та подальшого вдосконалення, щоб мінімізувати можливості вчинення будь-яких протиправних діянь, сформувати систему правових, організаційних, морально-етичних, безпекових (що особливо важливо в умовах воєнного стану) та інших координат у системі протидії злочинності. Реалізація комплексу завдань, спрямованих на розбудову правоохоронних органів, дозволяє підтримувати професіоналізм, відповідальність і прозорість у діяльності останніх, забезпечувати їх необхідними кадровими, матеріально-технічними, інформаційними та іншими ресурсами в обсязі, достатньому для реагування на зростаючі масштаби і можливості злочинності.

Наголошено, що стратегічні (загальні завдання) покликані визначати та організаційно забезпечувати найбільш важливі напрями діяльності певного органу публічної влади, підприємства, установи чи організації з огляду на економічні, безпекові реалії, наявні та потенційно можливі виклики та загрози. Дані завдання також являють собою шляхи досягнення стратегічних цілей, визначених у чинних загальнодержавних стратегіях. Стратегічні завдання покликані забезпечити орієнтованість державної політики на захист економічних інтересів усього суспільства, підтримувати баланс між законодавчою, виконавчою і судовою гілками влади у процесі формування і реалізації державної політики, а також судового захисту порушених прав.

З'ясовано, що стратегічні завдання протидії економічній злочинності дозволяють сформувати комплексне бачення найбільш важливих для держави пріоритетів розвитку, дотримуватися цих пріоритетів у процесі публічного управління, у тому числі на рівні державної політики підтримувати єдність і злагодженість з іншими сферами суспільних відносин (політичною, економічною, культурною, освітньою, науковою), що є дотичними до процесу протидії економічній злочинності.

Розглянуто, що у процесі протидії економічній злочинності не меншої важливості набувають аналітичні завдання, адже економічні процеси характеризуються особливою організаційною складністю, використанням сучасних технологій задля створення злочинних схем, до яких у тому числі можуть бути залучені як суб'єкти господарювання, так і органи публічної влади. В основі багатьох аналітичних завдань протидії економічній злочинності лежить метод правоохоронної діяльності на основі розвідки (ILP).

Визначено, що аналітичні завдання дозволяють опрацьовувати великі масиви інформації, виявляти за допомогою реєстрів

та інформаційних баз підозрілі дії, фінансові операції, а також суб'єктів, які потенційно можуть бути задіяні в організації та реалізації окремих аспектів злочинної діяльності в економічній сфері.

Література

1. Бригінець О. О. Адміністративно-правовий статус Державної податкової служби України : дис. … канд. юрид. наук : 12.00.07 / Національний університет Державної податкової служби. Ірпінь, 2011. 220 с.

2. Шумейко Т. А. Загальні завдання адміністративно правового механізму формування та реалізації державної політики у сфері обігу зброї в україні. *Юридична Наука*. 2020. № 9 (111). С. 92-98.

3. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03 березня 2021 р. № 179 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-nacionalnoyi-eko-a179.

4. Про затвердження Порядку проведення комплексу заходів з оцінювання ризиків у сфері економіки : Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 р. № 1509 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1509-2024-%D0%BF#n8.

5. Intelligence-led policing (ILP) // EBSCO Information Services: сайт. URL: https://www.ebsco.com/research-starters/law/intelligence-led-policing-ilp.

6. Аналітика задля упередження економічних порушень // Бюро економічної безпеки України: сайт. URL: https://esbu.gov.ua/news/analitika-zadlya-uperedzhennya-ekonomichnih-porushen.

TASKS OF ENTITIES COMBATING ECONOMIC CRIME IN UKRAINE

The article emphasizes that the implementation of a set of tasks aimed at developing law enforcement agencies allows maintaining professionalism, responsibility and transparency in their activities, providing them with the necessary personnel, material and technical, information and other resources in an amount sufficient to respond to the growing scale and possibilities of crime.

It is emphasized that strategic (general tasks) are designed to determine and organizationally ensure the most important areas of activity of a certain public authority, enterprise, institution or organization in view of economic, security realities, existing and potentially possible challenges and threats. These tasks also represent ways to achieve strategic goals defined in current national strategies. Strategic tasks are designed to ensure that state policy is oriented towards protecting the economic interests of the entire society, to maintain a balance between the legislative, executive and judicial branches of government in the process of forming and implementing state policy, as well as judicial protection of violated rights.

It is considered that in the process of combating economic crime, analytical tasks acquire no less importance, because economic processes are characterized by special organizational complexity, the use of modern technologies to create criminal schemes, which may involve both business entities and public authorities. The basis of many analytical tasks of combating economic crime is the method of intelligence-based law enforcement (ILP).

Key words: tasks, subjects of counteraction to economic crime, strategic (general tasks), national strategies, analytical tasks, Bureau of Economic Security of Ukraine.